

В. У. Зелянко

АСАБЛІВАСЦІ БЕЛАРУСКАГА ПРАВАПІСУ ЯК ЛІНГВІСТЫЧНАЯ АСНОВА МЕТОДЫКІ НАВУЧАННЯ АРФАГРАФІІ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ

У артыкуле раскрываецца сутнасць паняццяў «арфаграфія», «арфаграфічная пісьменнасць», «арфаграма», «літарная арфаграма», «нялітарная арфаграма», «нулявая арфаграма», «прынцып арфаграфіі». Вызначаюцца стратэгічная і тактычная мэты навучання арфаграфіі беларускай мовы ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі. На аснове характарыстыкі прынцыпаў беларускай арфаграфіі вылучаюцца адпаведныя ім напрамкі навучання правапісу беларускай мовы: фанетыка-арфаэпічны, марфеміка-аналітычны, этымалагічны, лексіка-семантычны.

Навучанне арфаграфіі ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі мае надзвычай важнае значэнне для фарміравання і развіцця камунікатыўнай культуры вучняў, паколькі засваенне арфаграфічных норм – неабходная ўмова авалодання пісьмовым маўленнем. «Не фармальнае пісьменнасць школьніка з’яўляецца асноўнай задачай... школы (хаця неабходнасць яе смешна адмаўляць), – адзначаў выдатны расійскі лінгвіст і псіхалаг А.А. Лявонцьеў, – тут павінны быць закладзены асновы яго функцыянальнай пісьменнасці, яго здольнасці да паўнаважных вусных і пісьмовых зносін. І адначасова – гэта прылада яго самаразвіцця, тое, што робіць магчымым яго самаадукацыю, сацыялізацыю, яго далейшае пазнавальнае, асобнае, мастацка-каштоўнае развіццё» [1, с. 388].

Тэрмін *арфаграфія* (гр. *orthos* – правільны, *grapho* – пішу) звычайна ўжываецца ў двух значэннях: «1) раздзел мовазнаўства, які вывучае і распрацоўвае правілы аднастайнай перадачы вуснай мовы на пісьме; 2) гістарычна складзеная сістэма правіл, што патрабуюць агульнапрынятага, абавязковага для ўсіх носьбітаў мовы, унармаванага напісання слоў і іх значымых частак (марфем)» [2, с. 80].

Словы *арфаграфія* і *правапіс*, як правіла, выкарыстоўваюцца ў маўленні ў якасці сінонімаў. Разам з тым змест паняцця *правапіс* уключае не толькі правілы напісання слоў, але і правілы ўжывання знакаў

прыпынку, або пунктуацыю.

Сучасная беларуская арфаграфія рашае наступныя задачы:

- 1) вызначае правілы перадачы на пісьме гукавога складу асобнага слова ці значымых частак слова (кораня, прыстаўкі, суфікса, канчатка);
- 2) устанаўлівае правілы ўжывання вялікай і малой літар;
- 3) рэгламентуе правілы напісання слоў разам, асобна і праз злучок;
- 4) упарадкоўвае правілы пераносу слоў;
- 5) выпрацоўвае правілы напісання абрэвіятур і агульнапрынятых умоўных графічных скарачэнняў [3, с. 49].

Такім чынам, можна пагадзіцца з Я.М. Камароўскім у тым, што «задача арфаграфіі чыста прыкладная – быць зручным сродкам перадачы на пісьме вуснай літаратурнай мовы» [4, с. 26]. Аднак экстрапаляцыя гэтай «чыста прыкладной» задачы на методыку навучання арфаграфіі прывяла да таго, што «доўгія гады свайго існавання сярэдня школа была арыентавана на арфаграфічную пісьменнасць вучня як на самую галоўную каштоўнасць прадмета» [5, с. 362]. Невыпадкова расійскі філолаг і педагог К.Р. Жытомірскі ў сваёй кнізе «Малох XX стагоддзя» [6], выдадзенай у 1915 г., называў тагачасны рускі правапіс арфаграфічным малохам, які патрабуе дзіцячых ахвяр.

У наш час вучоных-лінгвадыдактаў таксама непакоіць «гіпертрафіраваная роля, якую адыгрывае арфаграфія ў школьным курсе, дзе намаганні настаўніка накіраваны не столькі на фарміраванне ў вучняў цэласнай карціны такога складанага феномена, як мова, колькі на працу па прывіцці навыкаў выключна практычных» [7, с. 477].

У гэтай сувязі ўзнікае неабходнасць акрэсліць стратэгічную і тактычную мэты навучання арфаграфіі ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі.

Тактычная мэта навучання арфаграфіі звязана з фарміраваннем арфаграфічнай пісьменнасці вучняў, пад якой разумеюць «уменне ўжываць пры напісанні слоў літарныя і нялітарныя графічныя сродкі пісьма ў

адпаведнасці з прынятымі правіламі правапісу» [8, с. 148]. Выдзяляюць два ўзроўні авалодання арфаграфічнай пісьменнасцю:

- *абсалютная пісьменнасць*, або ўменне карыстацца ўсімі правіламі арфаграфіі, беспамылкова пісаць усе словы;
- *адносная пісьменнасць*, або ўменне правільна пісаць словы ў адпаведнасці з арфаграфічнымі нормамаі, засвоенымі ў школе.

На думку акадэміка Л.У. Шчэрбы, абсалютна пісьменнымі з'яўляюцца толькі выключна вопытныя карэктары і нешматлікія настаўнікі-філолагі. У гэтай сувязі звяртае на сябе ўвагу некарэктнасць назваў некаторых дапаможнікаў па навучанні арфаграфіі рускай мовы, напрыклад: «Абсалютная грамотнасць за 15 минут в день» [9].

Ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі фарміруецца адносная арфаграфічная пісьменнасць школьнікаў. Вучань, які авалодаў адносным узроўнем арфаграфічнай пісьменнасці («майстэрствам пісьменнасці», паводле В.А. Багранцавай), павінен «разумець, дзе можа быць дапушчана памылка... і пазбегнуць яе шляхам праверкі, ужывання правіла або, у крайнім выпадку, неўжывання гэтага слова» [7, с. 475].

Месца ў слове (літара, спалучэнне літар, злучок і інш.), дзе можа быць дапушчана памылка ў сувязі з неабходнасцю выбару аднаго з некалькіх магчымых напісанняў, называецца *арфаграмай* (паводле М.Т. Баранавы, «пункт прымянення арфаграфічнага правіла» [8, с. 158]). Інакш кажучы, *арфаграма* (гр. *orthos* – правільны, *gramma* – пісьмовы знак, літара) – гэта правільнае напісанне, якое выбіраецца з шэрага магчымых і адпавядае правілу або традыцыі. Напрыклад, у слове *сардэчны* той, хто піша, выбірае з дзвюх тэарэтычна магчымых тут літар э ці а толькі адну – а, што адпавядае правілу аб перадачы на пісьме чаргавання гука [э] ў ненаціскным становішчы з гукам [а].

Згодна з класіфікацыяй, прапанаванай М.Т. Баранавым, паводле графічнага выгляду арфаграмы падзяляюцца на літарныя і нялітарныя. У адпаведнасці з гэтай класіфікацыяй у беларускай арфаграфіі да *літарных*

арфаграм адносяцца: галосныя літары (*глытаць, страус*); зычныя літары (*куця, лацініца*); мяккі знак (*цьмяны, ліпеньскі*); вялікія літары (*возера Свіцязь, Палац мастацтваў*). Нялітарнымі арфаграфамі з'яўляюцца: апостраф (*інтэрв'ю, трох'ярусны*); арфаграмы-злучкі (*экс-чэмпіён, дзедзе*); арфаграмы-прабелы (*на_памяць, па_трое*); арфаграмы-кантакты, або злітныя напісанні (*наадварот, старажытнарускі*); арфаграмы-рыскі (пры пераносе слоў: *бай-ка, кар'-ер*).

Удакладняючы класіфікацыю М.Т. Баранова, В.Я. Булахаў уводзіць паняцце *нулявой арфаграмы*, якая не выражана матэрыяльна [10, с. 39]. Нулявыя арфаграмы ў сваю чаргу таксама падзяляюцца на літарныя і нялітарныя. Прыкладамі *літарных нулявых арфаграм* у беларускай мове з'яўляюцца: адсутнасць літары *т* ў спалучэннях зычных *сн, сл* (*капушта – капусны, помста – помслівы*); адсутнасць мяккага знака пасля *з, с, ц, дз* перад мяккімі зычнымі (*снедаць, подзвіг*) і інш. Да *нялітарных нулявых арфаграм* В.Я. Булахаў адносіць кантактныя (злітныя) напісанні, паколькі яны вызначаюцца адсутнасцю прабелу. У гэтай сувязі *нялітарнымі нулявымі арфаграфамі* ў беларускай мове выступаюць выпадкі напісання разам складаных назоўнікаў (*льносушылка, вярнідуб*), прыметнікаў (*шматразовы, усходнеславянскі*), лічэбнікаў (*пяцьсот, трохсотсямідзесяцітысячны*), прыслоўяў (*удзень, збольшага*) і інш.

Уменне знаходзіць у слове арфаграму М.М. Разумоўская вызначае як фундаментальнае, паколькі без яго «правілы аказваюцца мёртвымі ведамі» [11, с. 37]. У гэтай сувязі выклікае цікавасць урывак з дзённіка В.М. Інбер, прыведзены ў кнізе М.В. Панова «Займальная арфаграфія»: «Насця зноў зрабіла шмат памылак у дыктанце. Я кажу ёй: ты павінна правяраць, калі сумняваешся. Яна мне: – Цётка Вера, ну я вось ніколечкі не сумнявалася!» [12, с. 93].

Такім чынам, засваенне школьнікамі арфаграфічных правіл, вызначаных адукацыйным стандартам вучэбнага прадмета «Беларуская мова» і вучэбнай праграмай, і выпрацоўка на гэтай аснове арфаграфічных

уменняў і навыкаў забяспечваюць дасягненне тактычнай мэты навучання арфаграфіі – фарміраванне адноснай арфаграфічнай пісьменнасці вучняў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі.

Стратэгічная мэта навучання арфаграфіі падпарадкавана агульнай мэце і задачам вучэбнага прадмета «Беларуская мова» і заключаецца ў тым, каб сфарміраваць у вучняў сістэму ведаў пра беларускі правапіс і навучыць карыстацца арфаграфічнымі правіламі пры стварэнні самастойных пісьмовых выказванняў розных тыпаў, стыляў і жанраў.

У школьным курсе беларускай мовы арфаграфія вывучаецца на ўсіх ступенях агульнай сярэдняй адукацыі:

I ступень – раздзелы «Гукі і літары», «Слова» (на практычным узроўні разглядаецца правапіс склонавых канчаткаў назоўнікаў, прыметнікаў, асабовых канчаткаў дзеясловаў і інш.);

II ступень – раздзелы «Фанетыка і арфаэпія. Графіка і арфаграфія», «Склад слова. Словаўтварэнне і арфаграфія», «Марфалогія і арфаграфія»;

III ступень – раздзел «Правільнасць маўлення» (арфаграфічная пісьменнасць старшакласнікаў удасканалваецца на аснове сістэматызацыі, падагульнення і пашырэння ведаў пра арфаграфічныя і марфалагічныя нормы сучаснай беларускай мовы).

Аналіз зместу вучэбных праграм па беларускай і рускай мовам паказвае, што ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі «склалася практыка паралельна разгрупаванага азнаямлення з арфаграфічным матэрыялам пры вывучэнні фанетычнага, марфемнага, словаўтваральнага і марфалагічнага матэрыялу» [8, с. 149]. На думку М.Т. Баранава, такі спосаб размеркавання арфаграфічных звестак у школьным курсе мовы «забяспечвае навуковыя асновы разумення вучнямі сутнасці арфаграм, што вывучаюцца, а таксама паступовасць і працягласць работы па фарміраванні ў іх адноснай арфаграфічнай пісьменнасці» [8, с. 149].

Разам з тым трэба адзначыць, што неабходнасць засваення вялікай колькасці арфаграфічных правіл пры вывучэнні розных раздзелаў курса

беларускай мовы можа стаць перашкодай для ўсведамлення вучнямі арфаграфіі як сістэмы, цэласнага ўтварэння, прадстаўленага звязанымі паміж сабой элементамі. На гэты факт звяртаў увагу расійскі вучоны-педагог М.С. Раждзественскі: «Настаўніку трэба дамагацца таго, каб яго вучні бачылі ў арфаграфіі не проста звод разрозненых і даволі шматлікіх правіл і выключэнняў з іх, а пэўную сістэму, нешта цэласнае, усе асобныя звёны чаго знаходзяцца ва ўзаемасувязі і абумоўленасці» [13, с. 105].

Пераадолець мазаічнасць, хаатычнасць ведаў вучняў па арфаграфіі можна толькі з улікам заканамернасцей, на аснове якіх прыватныя арфаграфічныя правілы аб'ядноўваюцца ў групы, складнікі арфаграфічнай сістэмы. Услед за Л.І. Сямешка мы лічым, што «ключом для разумення логікі асобных правіл і ўсёй арфаграфічнай сістэмы» [14, с. 188] з'яўляюцца прынцыпы беларускай арфаграфіі.

Прынцып арфаграфіі – гэта «вызначальная, асноўная ідэя, заканамернасць, на якой будуюцца і аб'ядноўваюцца ў групы канкрэтныя правілы напісання» [14, с. 187]. У айчынным мовазнаўстве не існуе адназначнай трактоўкі колькаснага складу прынцыпаў сучаснай беларускай арфаграфіі [14; 15; 16 і інш.]. Так, Л.І. Сямешка выдзяляе 7 прынцыпаў правапісу, якія суадносяцца з раздзелаў арфаграфіі беларускай мовы [14, с. 189–202] (малянак 1).

**Малюнак 1 – Раздзелы арфаграфіі і прынцыпы правапісу
(паводле Л.І. Сямешка)**

У большасці вучэбных дапаможнікаў па беларускай мове выдзяляюцца два асноўныя прынцыпы, на спалучэнні якіх грунтуецца перадача гукаў літарамі, – фанетычны і марфалагічны. Гэта тлумачыцца тым, што «такі колькасны склад прынцыпаў правапісу лічыцца дастатковым не толькі для рэгулявання напісання ўласна арфаграм, але і аптымальным па ўвасабленні нацыянальна-моўнай спецыфікі (з’яў дзекання, цекання, падаўжэння зычных, змянення *в і л у ў* у адпаведных канструктыўных умовах, акання і некаторых інш.)» [16, с. 38].

Пры перадачы на пісьме гукавога складу слоў беларускай мовы вядучым прынцыпам з’яўляецца *фанетычны*, згодна з якім напісанне літар (арфаграм) адпавядае літаратурнаму вымаўленню. Напрыклад, у слове *нядзеля* фанетычнаму прынцыпу падпарадкоўваецца напісанне літары *я ў* першым складзе перад націскам (яканне) і спалучэння літар *дз* (дзеканне).

Арыентуючыся на дакладнае адлюстраванне на пісьме прамой сувязі «гук – літара», трэба мець на ўвазе, што «фанетычны прынцып не зводзіцца да правіла “пішы, як чуеш”, а грунтуецца на ўнармаваным, літаратурным вымаўленні» [4, с. 34]. Адсюль вынікае важнасць рэалізацыі *фанетыка-арфаэпічнага напрамку* ў навучанні арфаграфіі беларускай мовы, паколькі «арфаграфічная зоркасць не можа ўзнікнуць без гукавой чуйнасці, якая асабліва патрэбна пры вывучэнні беларускага правапісу, у значнай ступені арыентаванага на фанетыку» [17, с. 23].

Марфалагічны (фанематычны) прынцып арфаграфіі патрабуе аднолькавага напісання марфем ва ўсіх формах слова і аднакаранёвых словах незалежна ад вымаўлення. Напрыклад, у слове *касьба* згодна з марфалагічным прынцыпам для абазначэння на пісьме звонкага зычнага [з'] выкарыстоўваецца літара *с*, як і ў аднакаранёвых словах *касіць*, *каса*. Аднастайнасць графічнай перадачы марфем (каранёў, прыставак, суфіксаў, канчаткаў) забяспечвае разуменне сэнсу слова пры чытанні. Марфалагічным прынцыпам беларускага правапісу абумоўлена рэалізацыя *марфеміка-аналітычнага напрамку* ў навучанні арфаграфіі, які патрабуе спецыяльнай увагі да аналізу марфемнай будовы слоў.

Акрамя фанетычнага і марфалагічнага прынцыпаў, у беларускім правапісе існуюць традыцыйныя і дыферэнцыйныя напісанні.

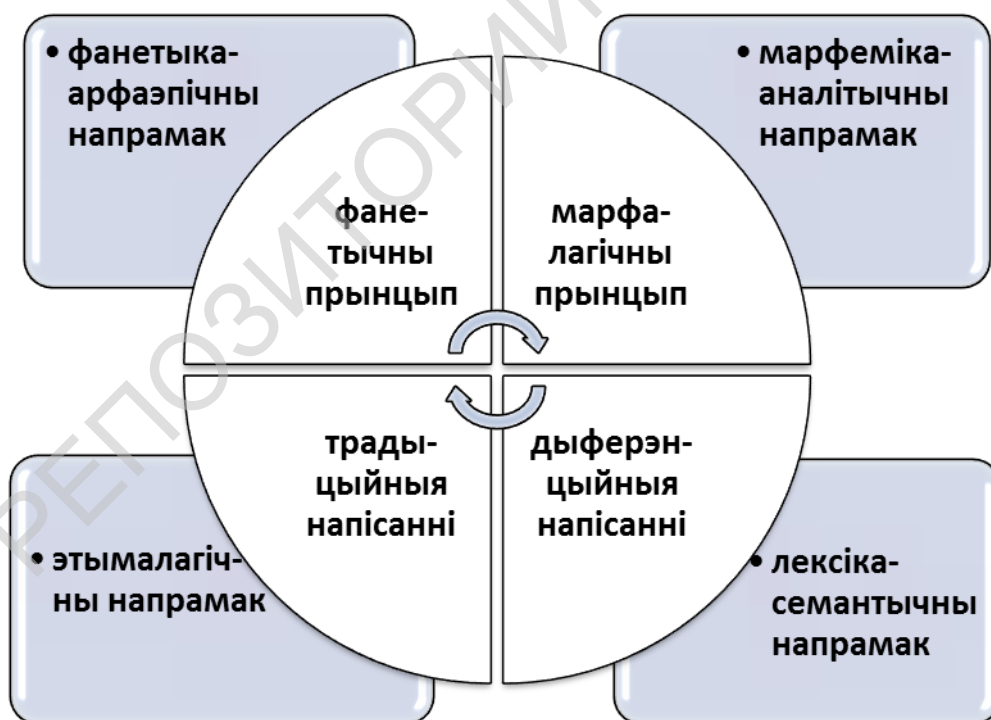
Традыцыйныя (гістарычныя) напісанні перадаюцца па традыцыі і не адпавядаюць сучаснаму гукавому і марфемнаму складу слова. У гэтым выпадку той, хто піша, арыентуецца ў выбары літары не на фанетычныя законы мовы або праверку моцнай пазіцыяй, а на этымалогію слова ці традыцыю. Напрыклад, у запазычаных словах *семестр*, *мелодыя*, *перспектыва* і інш. па традыцыі ў першым складзе перад націскам захоўваецца літара *е* (выключэнне з правіла аб напісанні галосных *е, ё, я*). Наяўнасць у сучасным беларускім правапісе традыцыйных напісанняў дыктуе неабходнасць выдзялення ў методыцы навучання арфаграфіі *этымалагічнага напрамку*, звязанага з выяўленнем паходжання слоў з

мэтай засваення іх правапісу.

Дыферэнцыйныя напісанні дазваляюць адрозніваць сэнс слоў і іх форм, якія супадаюць у вымаўленні. Напрыклад, слова *Уран* пішацца з вялікай літары, калі абазначае планету Сонечнай сістэмы, і з малой літары – *уран*, калі з’яўляецца назвай хімічнага элемента. Існаванне ў беларускім правапісе дыферэнцыйных напісанняў з’яўляецца падставай для выдзялення *лексіка-семантычнага напрамку* ў навучанні арфаграфіі, што прадугледжвае мэтанакіраванае раскрыццё семантыкі слоў, правапіс якіх вучні павінны засвоіць.

Такім чынам, асноўныя прынцыпы беларускай арфаграфіі карэлююць з вызначанымі намі напрамкамі навучання правапісу беларускай мовы вучняў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі (малюнак 2).

Малюнак 2 – Узаемасувязь асноўных прынцыпаў беларускай арфаграфіі і напрамкаў навучання правапісу беларускай мовы

Інтэграваным напрамкам, які забяспечвае сістэмнае навучанне правапісу ў адзінстве фанетыка-арфаэпічнага, марфеміка-аналітычнага, этымалагічнага і лексіка-семантычнага напрамкаў, з’яўляецца

арфаграфічная работа на аснове жывога маўленчага матэрыялу – тэксту. Гэта тлумачыцца тым, што «пры камунікатыўна накіраваным навучанні адукацыйная практыка патрабуе апісання мовы з арыентацыяй на тэкст, яго семантычны, лагічны і структурна-моўны ўзроўні. Веды аб сістэме мовы выпрацоўваюцца на матэрыяле тэксту ў форме паняццяў і спосабаў дзейнасці» [18, с. 93].

Такім чынам, навучанне арфаграфіі беларускай мовы мае на мэце, з аднаго боку, фарміраванне адноснай арфаграфічнай пісьменнасці вучняў (тактычная мэта), з другога боку, выпрацоўку ўменняў і навыкаў карыстацца арфаграфічнымі правіламі пры стварэнні самастойных пісьмовых выказванняў (стратэгічная мэта). Наяўнасць у беларускай арфаграфіі фанетычнага, марфалагічнага прынцыпаў, традыцыйных і дыферэнцыйных напісанняў абумовіла выдзяленне ў методыцы навучання правапісу фанетыка-арфаэпічнага, марфеміка-аналітычнага, этымалагічнага і лексіка-семантычнага напрамкаў. Рэалізацыя названых напрамкаў у рамках камунікатыўна-дзейснага падыходу да навучання беларускай мове прадугледжвае арганізацыю арфаграфічнай работы на тэкставай аснове.

Features of Belarusian spelling as a linguistic basis of teaching methods of Belarusian spelling
Zelianski V.

The article reveals the gist some concepts such as «spelling», «spelling competence», «orthograms», «character orthograms», «non character orthograms», «zero orthograms», «principle of spelling». Strategic and tactical goals of Belarusian spelling teaching in institutions of secondary education are defined. On the base of the characteristic of Belarusian orthography principles they have allocated their corresponding areas of teaching Belarusian spelling: phonetic and orthoepic, morphemics and analytical, etymological, lexical and semantic.

Спіс цытаваных крыніц

1. Леонтьев, А.А. Язык и речевая деятельность в общей и педагогической психологии : избранные психологические труды / А.А. Леонтьев. – М. : Моск. психолого-социальный ин-т ; Воронеж : МОДЭК, 2001. – 448 с.

2. Сучасная беларуская мова: вучэб. дапаможнік / Л.М. Грыгор'ева [і інш.] ; пад агул. рэд. Л.М. Грыгор'евай. – 4-е выд., выпр. – Мінск : Вышэйшая школа, 2011. – 622 с.
3. Шуба, П.П. Арфаграфія / П.П. Шуба // Беларуская мова : энцыкл. / пад рэд. А.Я. Міхневіча. – Мінск, 1994. – С. 49–50.
4. Камароўскі, Я.М. Сучасная беларуская арфаграфія / Я.М. Камароўскі. – Мінск : Народная асвета, 1985. – 160 с.
5. Антонова, Е.С. Методика преподавания русского языка: коммуникативно-деятельностный подход : учеб. пособие / Е.С. Антонова. – М. : КНОРУС, 2007. – 464 с.
6. Житомирский, К.Г. Молох XX века (Правописание) / К.Г. Житомирский. – М. : Труд, 1915. – 258 с.
7. Литневская, Е.И. Методика преподавания русского языка в средней школе : учеб. пособие для студентов высших учеб. заведений / Е.И. Литневская, В.А. Багрянцева ; под ред. Е.И. Литневской. – М. : Академический проект, 2006. – 590 с.
8. Методика преподавания русского языка в школе: учебник для студентов высших пед. учеб. заведений / М.Т. Баранов [и др.] ; под ред. М.Т. Баранова. – М. : Изд. центр «Академия», 2001. – 368 с.
9. Узорова, О.В. Абсолютная грамотность за 15 минут в день : 1–4 классы : шпаргалка для родителей / О.В. Узорова, Е.А. Нефедова. – М. : АСТ : Астрель, 2012. – 159 с.
10. Булохов, В.Я. Нулевые орфограммы / В.Я. Булохов // Русский язык в школе. – 2009. – № 3. – С. 39–42.
11. Разумовская, М.М. Основные направления в обучении орфографии / М.М. Разумовская // Преемственность и перспективность в обучении русскому языку : пособие для учителей / сост. А.Н. Матвеева. – М., 1982. – С. 35–50.

12. Панов, М.В. Занимательная орфография : книга для внеклассного чтения учащихся 7–8 классов / М.В. Панов. – М. : Просвещение, 1984. – 159 с.

13. Рождественский, Н.С. Свойства русского правописания как основа методики его преподавания / Н.С. Рождественский. – М. : Изд-во Акад. пед. наук РСФСР, 1960. – 304 с.

14. Сямешка, Л.І. Беларуская мова : вучэб. дапаможнік / Л.І. Сямешка. – Мінск : Сучаснае слова, 1999. – 224 с.

15. Куліковіч, У.І. Колькасны склад і тэрміналагічнае абазначэнне арфаграфічных прынцыпаў сучаснай беларускай мовы / У.І. Куліковіч // Веснік Гродзенскага дзярж. ун-та імя Янкі Купалы. Серыя 3. Філалогія. Педагогіка. Псіхалогія. – 2013. – № 1 (149). – С. 30–35.

16. Курцова, В. Ступень традыцыйнасці ва ўжыванні прынцыпаў правапісу беларускай мовы і адлюстраванне ў іх нацыянальна-моўнай адметнасці / В. Курцова // Актуальныя праблемы мовазнаўства і лінгвадыдактыкі : матэрыялы Рэсп. навук. канф. (да 70-годдзя з дня нараджэння прафесара Г.М. Малажай), Брэст, 20–21 сакав. 2008 г. / Брэст. дзярж. ун-т імя А.С. Пушкіна; рэдкал.: М.І. Новік [і інш.]. – Брэст, 2008. – С. 37–41.

17. Беларуская мова : цяжкія пытанні фанетыкі, арфаграфіі, граматыкі / А.І. Падлужны [і інш.] ; пад рэд. А.І. Падлужнага. – Мінск : Народная асвета, 1987. – 144 с.

18. Канцэпцыя вучэбнага прадмета «Беларуская мова» // Роднае слова. – 2009. – № 8. – С. 90–95.

Дата паступлення артыкула ў рэдкалегію –